CUMHURİYETİN 100. YILI ANISINA ÇANAKKALE KIRSALINDA TASARIM VE PLANLAMA YAKLAŞIMLARI

Editörler

Prof.Dr. Tülay CENGİZ TAŞLI
Berivan EREN

ÇANAKKALE 2024

CUMHURİYETİN 100. YILI ANISINA
ÇANAKKALE KIRSALINDA TASARIM VE PLANLAMA YAKLAŞIMLARI

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları

No: 175

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır.

Kitabın tümü ya da bölümü/bölümleri Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin yazılı izni olmadan Elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılmaz ve dağıtılmaz.

Copyright 2024 by Çanakkale Onsekiz Mart University. All rights reserved.

No part of this book may be printed, Reproduced or distributed by any electronical, optical, mechanical or other means without the written permission of Çanakkale Onsekiz Mart University.

Kapak Düzeni: Prof.Dr. Tülay CENGİZ TAŞLI, Berivan EREN

Tasarım-Dizgi: Prof.Dr. Tülay CENGİZ TAŞLI, Berivan EREN

e- ISBN: 978-625-8278-41-5

1.Basım

Çanakkale, 2024

SUNUŞ

Sayın Okuyucular,

Cumhuriyetimizin 100. yıl dönümünü büyük bir coşkuyla kutladığımız bu dönemde, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nin kıymetli akademisyenleri tarafından hazırlanan "Cumhuriyetin 100. Yılı Anısına Çanakkale Kırsalında Tasarım ve Planlama Yaklaşımları" adlı bu eser, ülkemizin önemli bir coğrafyası olan Çanakkale'nin kırsal alanlarının tasarımı ve planlanması konusunda değerli bir kaynak oluşturmaktadır.

Çanakkale, sadece kahramanlık destanlarının yazıldığı bir toprak parçası olmanın ötesinde, doğal güzellikleri, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile de öne çıkan bir bölgemizdir. Bu bağlamda, kırsal alanların planlanması ve geliştirilmesi, bölgenin sürdürülebilir kalkınması ve gelecek nesiller için korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu eserde, Çanakkale'nin kırsal alanlarının farklı yönleri ele alınarak, tasarım ve planlamaya ilişkin güncel yaklaşımlar incelenmektedir. Eserin içeriğinde yer alan çalışmalar, bölgenin doğal ve kültürel mirasının korunması, tarımsal kalkınma, kırsal turizmin geliştirilmesi ve yerel halkın yaşam kalitesinin artırılması gibi konularda önemli öneriler sunmaktadır.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi olarak, bu eserin hazırlanmasında emeği geçen tüm akademisyenlere teşekkürlerimizi sunuyoruz. İnanıyoruz ki bu eser, Çanakkale'nin kırsal alanlarının planlanması ve geliştirilmesi için önemli bir rehber olacaktır.

Cumhuriyetimizin 100. yılında, Çanakkale'nin kırsal alanlarının da kalkınmasına ve gelişmesine katkıda bulunmak hepimizin görevidir. Bu eserin bu konudaki çabalara önemli bir katkı sağlayacağına inanıyoruz.

Saygılarımla,

Prof. Dr. R. Cüneyt ERENOĞLU
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörü

ÖNSÖZ

Kırsal alanlar, tarihi, kültürü, doğal alanları, verimli toprakları, yerel ekonomisi, kendine ait özgün dokusu, toplumsal ve mekânsal belleği ile bulundukları bölgenin özelliklerini yansıtan ve koruyan kentsel alan dışında kalan kendine ait bir yaşam tarzı ve özgün dokusu olan nüfusu az alanlardır. Son yıllarda afet, pandemi, turizm, ekonomi, ulaşım gibi nedenlerden dolayı kentten kıra doğru göç eğiliminin artmasıyla bu alanlarda çeşitli kararlar alınmakta ve planlar uygulanmaktadır. Bu uygulamalardan kırsal alanların olumsuz etkilenmemesi için alınacak kararların mimarlık, peyzaj mimarlığı ve şehir bölge planlama gibi multidisipliner yaklaşımlarla uyumlu olması gerekmektedir. Kırsal alanların planlanması ve tasarlanması, ekolojik envanterleri peyzajın süreçleri ile analiz ederek kırsal alanın kalkınmasını hedefleyen yaklaşımlar sunmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana çok yönlü bir şekilde ele alınan kırsal kalkınma çalışmaları son yıllarda da önemini korumaya devam etmektedir. Çanakkale Kenti de sahip olduğu doğal ve kültürel miras değerleri ile Türkiye'nin önemli noktalarından birisidir. Kent verimli toprakları, jeopolitik konumu ile tarihe ev sahipliği yapmış olması ve turizm merkezleri ile önemli kalkınma potansiyellerine sahiptir.

Bu bağlamda Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi tarafından hayata geçirilen "Cumhuriyetin 100. Yılı Anısına Çanakkale Kırsalında Tasarım ve Planlama Yaklaşımları" isimli bu kitapta Çanakkale kırsalı peyzaj mimarlığı, mimarlık ve şehir ve bölge planlama bilim dallarında multidisipliner bir çerçeveden ele alınmıştır. Eserde kırsal koruma, kültürel miras, kırsal politikalar, kırsal morfoloji, kırsal turizm, kırsal soylulaştırma, kırsal mimari ve kırsalda katılımcı yaklaşım kavramları irdelenerek yörede meydana gelen tasarım ve planlama çalışmalarının değerlendirilmesine akademik ve bilimsel bir katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Cumhuriyetimizin 100. Yılında ortaya çıkardığımız bu eserin gelecek nesillere Çanakkale kırsalı ve kırsal alan çalışmaları için bir rehber olmasını temenni ediyoruz. Bu kitabın hazırlanmasına katkıda bulunan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi öğretim üyeleri ve öğrencilerine, kitabın yayınlanmasında yardımlarını esirgemeyen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayın Komisyonu'na, Bilimsel Yayın ve Dergiler Koordinatörlüğü'ne teşekkür eder; genç meslektaşlarımızı ve akademisyenlerimizi bilimsel çalışmalara teşvik ederek desteklerini sağlayan Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğü'ne şükranlarımızı sunarım.

Bu eser Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı anısına ithaf edilmiştir.

Prof.Dr. Tülay CENGİZ TAŞLI
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Dekanı

İÇİNDEKİLER

Depremler ve Kırsal Morfolojiye Etkileri; Çanakkale İli Ayvacık İlçesi Depremleri Örneği 1
(Prof. Dr. Tülay Cengiz Taşlı, Berivan Eren, Deniz Puyan)

1. Kırsal Morfoloji 1
2. Çanakkale İli Ayvacık İlçesi 1
3. Ayvacık İlçesi Kırsal Morfolojisi 5
4. Ayvacık İlçesi'nde Kırsal Morfolojiyi Etkileyen Eşikler 8
5. Ayvacık İlçesi'nde Kırsal Morfolojinin Değişimi 14
6. Sonuç 16

Kuzey Ege Kırsalında Süregelen Bir Geleneksel Konut Geleneği: Çamkalabak Köyü Nene Evleri 25
(*Dr. Öğr. Üyesi Erdem Salcan)*

1. Çamkalabak Köyü ve Nene Evleri 26
2. Nene Evleri Kullanım Özellikleri 40
3. Özgün Kullanım Sonrası Süreç 50
4. Sonuç 53

Kırsal Soylulaştırma ve Turizmin Kırsal Yerleşimlere Etkileri: Adatepe ve Yeşilyurt Köyleri 57
(Prof. Dr. Arzu Başaran Uysal, Dr.Öğr. Üyesi İpek Sakarya

1. Giriş 57
2. Yöntem 58
3. Kırsal Soylulaştırma Kavramına Kısa Bir Bakış 59
4. Kırsal (Alanlarda) Turizm 60
5. Kırsal Soylulaştırma ve Turizmin Etkileri: Adatepe ve Yeşilyurt Köyleri 62
6. Sonuçlar ve Tartışma 71

Ekosistem Hizmetleri – Kırsal Turizm İlişkisi Üzerine Yenice (Çanakkale) İlçesi Örneğinde Bir Değerlendirme 76
(Doç. Dr. Çiğdem Kaptan Ayhan, Ayşe İlsay, Ümmühangül Karaca)

1. Ekosistem Hizmetleri 76
2. Kırsal Turizm 79
3. Ekosistem Hizmetleri – Kırsal Turizm İlişkisi 82
4. Yenice İlçesi ve Kırsal Turizm 85
5. Sonuç ve Öneriler 88

Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikalarının Gelişimi ve Çanakkale Kırsalı İçin Bir Değerlendirme..... 94
(Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Nur Albayrak)

1. Kırsal Kalkınma..... 94
2. Kırsal Kalkınma Politikaları ve Türkiye..... 95
3. Çanakkale Kırsalı İçin Değerlendirmeler..... 99

Kırsal Planlamanın Kültürel Mirasa Yansımaları: Gelibolu Bolayır Örneği..108
(Dr. Öğr. Üyesi Aylin Çelik Turan, Prof. Dr. Tülay Cengiz Taşlı, Berivan Eren)

1. Giriş 108
2. Araştırma Alanının Genel Özellikleri..... 109
3. Swot Analizi..... 117
4. Sonuç ve Öneriler..... 118

Koruma Koridorlarının Planlanması ve Uygulanmasında Katılımcı Yaklaşım..... 124
(Dr. Öğr. Üyesi Tutku Ak Erken)

1. Biyolojik Çeşitliliğin Korunması..... 124
2. Koruma Koridorları..... 125
3. Planlama ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar..... 126
4. Planlama ve Uygulamada Katılımcı Yaklaşım..... 129
5. Sonuç..... 131

Kırsal Mekânda Kullanım Değeri mi Değişim Değeri mi? Çanakkale Karacaören'de Mülkiyet Değişimi..... 136
(Dr. Öğr. Üyesi İpek Sakarya)

1. Giriş..... 136
2. Yöntem..... 136
3. Kavramsal Tartışma..... 137
4. Kentsel Gelişme Alanı Olarak Karacaören..... 138
5. Değişim Değeriyle Dönüşen Karacaören Kırsalı..... 140
6. Sonuç..... 143

1915 Çanakkale Köprüsü'nün Kırsal Gayrimenkul Piyasasına Etkisi..... 146
(Prof.Dr. Arzu Başaran Uysal, Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Nur Albayrak)

1. Giriş..... 146
2. Yöntem ve Veri..... 148

3. 1915 Çanakkale Köprüsü'nün Bölgesel Gelişmede Beklenen Rolü 149
4. 1915 Çanakkale Köprüsü'nün Lapseki Gayrimenkul Piyasasına Etkisi..... 158
5. Sonuçlar ve Tartışma..... 167

KORUMA KORİDORLARININ PLANLANMASI VE UYGULANMASINDA KATILIMCI YAKLAŞIM

Dr. Öğr. Üyesi Tutku Ak Erken

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Çanakkale Türkiye.

1. BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİN KORUNMASI

Son yıllarda, biyolojik çeşitliliğin ve doğal kaynakların korunmasına yönelik gerçekleştirilen planlama çalışmalarında önemli bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişim, genel anlamda biyolojik çeşitlilik ve ekosistem kavramları hakkında bilinenlerin değişmesinden kaynaklanmaktadır. Koruma odağının tek bir türe değil; topluluklara, habitatlara, ekosistemlere ve peyzaj alanlarına yönelmesi bu değişimin temel unsurudur (Poiani vd., 2000). Korunan alanların planlanmasına yönelik çalışmaları bazı temel kavramlar şekillendirmektedir. Bu kavramlar, özellikle zamansal ölçeklere, bireylerin diğer türlerle etkileşimine, bir alanı tanımlayan fiziksel faktörlere, doğal ve insan kaynaklı bozulmalara ve ekolojik süreçleri etkileyen daha geniş peyzaj süreçlerine dikkat çekmektedir (Mason, 2011). Özellikle, ada biyocoğrafyası ve meta-popülasyon teorilerinin keşfi, biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik çalışmalarda önemli değişikliklere yol açmıştır.

Robert MacArthur ve E.O. Wilson tarafından 1967'de ortaya atılan ada biyocoğrafyası teorisinin ortaya çıkışıyla, bireysel organizmaların hareketine odaklanmak yerine, bir adadaki tür zenginliğini etkileyen unsurların neler olduğuna odaklanılmaya başlanmıştır. Bu teorinin temel prensibi, tür zenginliği dengesinin (bir adada yeni tür oluşum oranı ile, mevcut kolonilerin yok olma oranı arasındaki dengenin) ana karaya yakın olan büyük adalarda, küçük veya uzak adalara oranla daha fazla olacağı görüşüdür (Hilty vd., 2006). Söz konusu teori, sadece habitatlar arasındaki mesafenin tür zenginliğini etkilediğini göstermekle kalmayıp, aynı zamanda korumanın korunan alan sınırlarının ötesine uzanması gerektiğini de vurgulamaktadır.

Ada biyocoğrafyası teorisini takiben, 1970'de Richard Levins tarafından meta-popülasyon kavramının geliştirilmesi hem ekoloji hem de koruma biyolojisi alalarında büyük ilerlemelere yol açmıştır. Meta-popülasyon, genel olarak tek bir türe ait popülasyonların çeşitli şekillerde bağlantıda olduğu sistemler olarak tanımlanmaktadır. Teorinin ardındaki temel görüş, söz konusu türün işgal ettiği habitat parçalarının bu bağlantılara dayanarak zaman içinde yer değiştirmesidir (Hilty vd., 2006). Teori, bu alt popülasyonların türlerin dağılımı ve gen akışı yoluyla birbirine bağlı olduğunu, popülasyon yoğunluğu anlamında güçlü (source) ve zayıf (sink) habitatlar arasında dalgalanmalı bir hareketin meydana geldiğini açıklamaktadır. Sonuç olarak, güçlü habitatları korumanın zayıf habitatlarda bulunan popülasyonların da devamını sağlayacağı anlaşılmaktadır (Poiani vd., 2000). Güçlü-zayıf habitatlar arasındaki dinamikleri temel alan bu

teoriye göre, habitat izolasyonu ve diğer habitatlara olan mesafenin popülasyonlar üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu düşünce ise ekolojik bağlantı ve koridorlar kavramlarının temellerini oluşturmaktadır.

Ekolojik sistemlerin karmaşık bir yapısı olduğunun anlaşılması sonucunda, dinamik olan ekolojik desenlerin ve süreçlerin birden fazla ölçekte korunması gerektiğinin anlaşılmıştır (Poiani vd., 2000). Dahası, ekosistem kavramının daha iyi anlaşılmasıyla birlikte, ekolojik kavramların planlama ve yönetim stratejilerine entegrasyonu da önem kazanmaya başlamıştır. Bu nedenle, birden fazla ölçekte peyzaj alanları arasında bağlantıyı artıran koridorlar ve rezerv ağları gibi büyük ölçekli koruma çalışmaları ve stratejileri geliştirilmiştir. Ayrıca, habitat dönüşümü ve parçalanmanın hızlı bir şekilde artışı ve iklim değişikliği ile tetiklenen ekolojik süreçlerin dengesizliği, korunan alanlarda alternatif planlama ve yönetim arayışlarına neden olmuştur.

2. KORUMA KORİDORLARI

Araştırmacılar, habitat parçalanması ve kaybının küresel biyolojik çeşitliliğe yönelik en büyük tehditlerden biri olarak göstermektedirler (Hess ve Fischer, 2001; Groves vd., 2002; Bryant, 2006; Crooks ve Sanjayan, 2006; Hilty vd., 2006; Goldman, 2009; Stokes vd., 2010). Artan bu tehdide yanıt olarak, doğa korumacılar ve planlamacılar peyzaj ölçeğindeki süreçleri korumak, parçalanmayı daha da azaltmak ve habitatlar arasındaki bağlantıyı sürdürmek için çeşitli araçlara odaklanmaya başlamışlardır. Heller ve Zavaleta'ya (2009) göre, bilimsel araştırmalarda biyolojik çeşitlilik yönetimi için en fazla sunulan öneriler arasında koridorların tasalanarak habitatlar arasında bağlantının arttırılması, popülasyon dağılımını önleyen engellerin kaldırılması, birbirine yakın rezervlerin belirlenmesi ve yeni sahaların ağaçlandırılması bulunmaktadır.

Koridorlar, devam eden parçalanmayı en aza indirecek ve ilişkili türlerin yok olmasını önleyecek bağlantılar elde etmenin bir yolu olarak kabul edilmektedir (Hilty vd., 2006). Bu koruma anlayışı, farklı mekansal ve zamansal ölçeklerdeki habitat yamalarını ve ekolojik süreçleri birbirine bağlama fikrine dayanmaktadır (Goldman, 2009). Ancak, Crooks ve Sanjayan'a (2006) göre, bilimsel araştırmalarda bağlantının ne olduğu ve nasıl tanımlanması gerektiği konusunda bir karışıklık vardır. Koridorların oluşturulmasına yönelik net ve tutarlı bir tanımlama sorunu bulunmaktadır. Bu da koruma hedeflerinin belirlenmesi, bir koridorun nasıl tasarlanması, yönetilmesi veya değerlendirilmesi gerektiği konusunda karışıklığa neden olmaktadır (Hess ve Fischer, 2001).

Tanımlar; koruma biyolojisi, yaban hayatı yönetimi, peyzaj ekolojisi ve peyzaj planlama gibi disiplinler arasında büyük ölçüde değişiklik gösterebilmektedir (Hess ve Fischer, 2001). Örneğin, bu yapılar bazen habitat koridorları, yaban hayatı koridorları veya ekolojik yapılar olarak adlandırılırken (Bennett, 2003), bazen de yeşil koridorlar, yeşil kuşaklar veya açık alanlar terimleri ile eşanlamlı olarak kullanılabilmektedir. Diğer bazı durumlarda, ekolojik ağlar veya habitat

ağları olarak bilinirken, bazen de bu ağların parçası olarak çekirdek alanlar, koridorlar ve bağlantı düğümleri olarak tanımlanabilmektedir (Hilty vd., 2006).

Koridor terimi yalnızca farklı disiplinlere göre değişiklik göstermekle kalmayıp, aynı zamanda dünyanın farklı bölgelerine göre de farklılık göstermektedir. Örneğin, Güney Amerika ve Asya'nın birçok yerinde "ekolojik koridorlar" olarak bilinen uygulamalar, Kuzey Amerika'da "rezerv ağları" olarak da adlandırılmaktadır. Aynı konsept için, Avrupa genelinde ve uluslararası kuruluşlar tarafından "ekolojik ağ" terimi daha fazla kabul görmektedir (Bennett ve Mulongoy, 2006).

Koridorlar için birçok tanımlama ve sınıflandırılma bulunmasına rağmen, hepsinin ortak amacı biyolojik çeşitliliği korumaktır. Bu amaçla önerilen en yaygın çözümlerden biri, yaban hayatı hareketini sağlamak amacıyla korunan doğal alanlar arasında bağlantı sağlamaktır (Hilty vd., 2006). Bu çalışmada, biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla habitatlar arasında bağlantı kurmayı hedefleyen planlama çalışmaları "koruma koridorları" olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, koridorların bir koruma aracı olarak kullanılmasıyla ilgili bazı endişeler de vardır. Özellikle, bu koridorların planlanması ve uygulamaya dönüştürülmesi ile ilgili sıkıntılar aşağıdaki bölümlerde aktarılmaktadır.

3. PLANLAMA VE UYGULAMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Habitat bağlantıları oluşturmak basit bir kavram olarak karşımıza çıksa da zor olan bu kavramı bilimsel analiz ve pratik uygulamaya dönüştürmektir (Crooks ve Sanjayan, 2006). Benzer şekilde, Goldman (2009) koridorların dışarıdan somut ve pratik bir strateji olarak göründüğünü, ancak gerçekte bunların uygulanmasının çok zor olduğunu ifade etmektedir. Çeşitli çalışmalar, süreç boyunca bir dizi sorunun belirlendiğini ortaya koymuştur. Literatür taramasına dayanarak hem işlevsel hem de yapısal bağlantıyı hedefleyen büyük ölçekli koruma fikirlerinin zorlukları planlama sürecinin iki aşaması altında tanımlanmaktadır. Bu iki aşama:

1. Bilimsel analiz: Korunması öncelikli alanların sistematik olarak belirlenmesi
2. Koruma eylemi: Korunması öncelikli alanların sahada uygulanması

Ancak, diğer bir grup araştırmacı (Knight vd., 2006a; Cowling vd., 2008), analiz ve eylem aşamaları arasında bir kopukluk olduğunu belirtmekte ve uygulamanın etkili bir şekilde gerçekleşebilmesi için bu iki aşama arasında bir bağlantı kurulmasını önermektedir. Aşağıdaki bölümlerde, bu çalışmalar daha derinlemesine incelenmektedir.

Bilimsel Analiz Süreci

Koridor planlamasında, korunması öncelikli alanların belirlenmesi süreci genelde ekolojik bilginin derlenip analiz edildiği biyolojik değerlendirme sürecine dayanmaktadır. Bu süreçte, bilimsel verilerin ve delillerin kısıtlılığı önemli bir sorun olarak belirtilmektedir. Örneğin, Vos vd. (2008) türlerin peyzaj alanları arasında dağılımını sağlamak amacıyla hangi türler için ne kadar alan gerektiği konusunda yeterince araştırma olmadığını belirtmektedir. Türlerin habitat değişim ve kaybına olan toleranslarının farklılık göstermesi (Bennett, 2003) bu süreci daha da sıkıntıya sokmaktadır.

Bilimsel verilerin eksikliği ve gelecekteki belirsizlik dikkate alındığında, korunan alanların belirlenmesinde ekolojik modelleme araçlarının kullanılması da problemli olabilmektedir. Groves vd.'ne (2012) göre türlerin ve habitatların bağlantısını sağlamaya yönelik yapılan modellemeler türlerin mevcut dağılımını dikkate almaktadır. Ancak, gelecekte dağılımlarında değişme olma olasılığı olan birçok türün korunması bu durumda mümkün olmayacaktır. İklim değişikliğine adaptasyonu da dikkate alan modellemeler için bu durum daha sıkıntılı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Huber vd. (2012) tarafından belirtilen başka bir olumsuzluk ise yapılan birçok modelin, çekirdek habitatları belirleme ve bu habitatlar arasında koridor oluşturma çabasıdır. Yazarlara göre, bunun bir nedeni bazı peyzaj alanları için çekirdek habitatlar belirlemenin oldukça zor olması; diğer nedeni ise hayvan türlerinin tek bir koridor yerine birçok rotadan hareket etmeleridir.

Bu ve benzeri kaygılar, korunması öncelikli alanların belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Bu zorluklara rağmen, Soulé ve Terborgh (1999) bazı türlerin ve ekolojik süreçlerin desteklenmesinde büyük ölçekli korumanın önemini vurgulamaktadır. Groves vd. (2012) de koruma misyonunun aciliyetini vurgulayarak, planlamaların bilimsel eksiklikleri beyan ederek, eldeki en güncel verilerle yapılması gerektiğini belirtmektedir.

Korumanın Eyleme Dönüştürülmesi

Korunması öncelikli alanların belirlenebilmesi amacıyla halen yeni araçlar, yöntemler, yazılımlar ve veri tabanları geliştirilmeye devam edilmesine rağmen uygulamadaki başarıların sınırlı olduğu görülmektedir (Reyers vd., 2010). Bu süreç, özellikle büyük ölçekli alanların korunması gerektiği durumlarda daha da büyük sıkıntılar yaratmaktadır. Bunun temel nedeni, uygulamanın birçok ölçekte gerçekleşmesi ve başarının birçok paydaşın bir araya gelmesinden kaynaklanmasıdır (Tiemann ve Siebert, 2009).

Sonuç olarak uygulama, eylemin gerçekleştirileceği ülke veya bölgeye göre değişiklik gösterebilmektedir. Bazı uygulama stratejileri ulusal politikalara dayanarak daha merkezi yaklaşımlarla; bazıları ise STK'lar yoluyla daha tabandan yaklaşımlarla gerçekleştirilebilmektedir (Jongman ve Kristiansen, 2001; Bennett ve Mulongoy, 2006). Hangi yaklaşımın daha doğru olduğu argümanı göz önünde bulundurulduğunda, Tiemann ve Siebert (2009)

yasamanın gerektirdiği zorunluluktan ziyade gönüllülüğün esas olması gerektiğini, ancak kabul ve finansman elde etmek için ise üst yönetimlerin de projeyi desteklemesi gerektiğini belirtmektedir.

Uygulamalar ayrıca finansal araçlar ve bazı provizyonlar yoluyla ulaşım, sanayi, tarım ve ormancılık gibi sektörleri sürece dâhil ederek yeni habitatların oluşumunu ya da mevcut habitatların korunmasını sağlayabilir. Dahası, planlama konusundaki yetkili kuruluşlar koruma hedeflerini, bölgesel ya da yerel ölçekteki mekânsal planlama politikalarına veya stratejilerine adapte edebilir (Jones-Walters, 2007). Ancak yerel yönetimler, yeterli bilgi ve teknik destek olmadan, korumaya yönelik hedeflere alan kullanım planlarında yer vermek için gerekli önemi ya da çabayı göstermekte yetersiz kalabilir (Kennedy ve Wilkinson, 2003). Bu nedenle, yerel ölçekte uygulamaların gerçekleşebilmesi için paydaş ve halk katılımı gibi yönetim aktivitelerine yer verilmesi gerekmektedir (Jones-Walters, 2007).

Özet olarak, büyük ölçekli koruma planlarının uygulamaya geçirilebilmesi için hem farkındalık yaratabilmek hem de gerekli finansmanı sağlayabilmek amacıyla çalışmaların üst yönetim ve girişimlerden destek görmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu amaca yönelik yerel mutabakat sağlamak, yerel bilgiyi kullanabilmek ve uygulama sahalarında aktiviteler gerçekleştirmek gerekmektedir (Tiemann ve Siebert, 2009). Sonuç olarak, koruma planlarının uygulanmasında kurumsal kapasitenin önemli bir faktör olduğu ve birçok ölçekte farklı paydaş gruplarının sürece dahil edilmesi gerektiği görülmektedir.

Planlamada Analiz ve Uygulama Aşamaları Arasında Uyumsuzluk

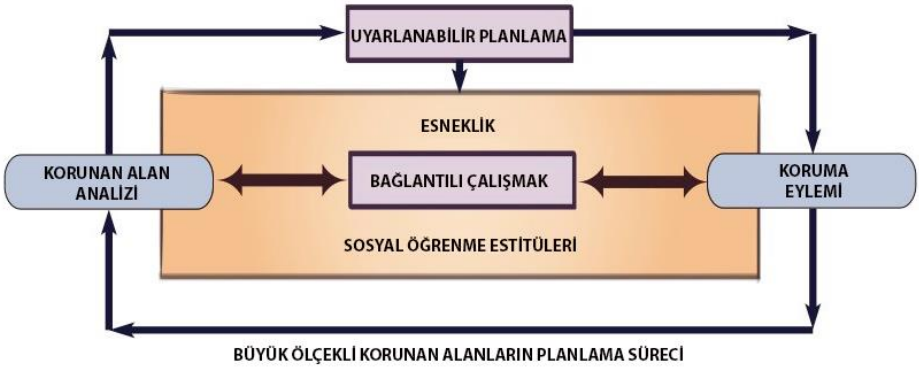
Sistematik değerlendirme çalışmaları, koruma planlarının etkili olabilmesi için bir temeldir ve korumanın eyleme dönüştürülebilmesi için esas araçlardır (Knight vd., 2006a). Ancak koruma, biyolojiden çok insanlarla ve insanların yaptıkları tercihlerle ilgilidir. Bu nedenle de uygulama sürecine, sosyo-ekonomik ve siyasal olumlu ya da olumsuz birçok faktör etki etmektedir. Biyolojik çeşitliliği koruma hedefleri sosyo-ekonomik hedeflerle uyumlu hale geldiğinde, uygulamadaki başarının da artabileceği belirtilmektedir (Reyers vd., 2010).

Arlettaz vd. (2010), bilim ve eylem aşamaları arasındaki uyumsuzluğun bazı nedenlerinden bahsetmektedir. Uygulamacıların bilimsel veriye ulaşamaması, araştırmaların uygulamadaki sorunlarla alakalı olmaması, ayrıca ekonomik, sosyal ve siyasal desteğin yer almaması bahsedilen nedenler arasında yer almaktadır. Bu çalışma, özellikle koruma planlarını hazırlayan araştırmacıların planları uygulamaya dönüştürmeye yönelik bir çaba göstermediğini ve bilim ile politika arasında iş birliğinin sağlanabilmesi için yeni paradigmaların geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu doğrultuda, Knight vd. (2008) acil olarak bilimi eyleme çevirecek kurumlara ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Üst yönetim seviyesinde, birden fazla bölgeyi yetki alanına dahil eden, karar verme komisyonlarından oluşan kurumların araştırmacılar ile uygulamacılar arasındaki ilişkileri teşvik ederek yol almasını tavsiye edilmektedir. Ancak, bu kurumların daha geniş bir planlama çerçevesi içerisinde yer alması gerektiğini de belirtilmişlerdir.

4. PLANLAMA VE UYGULAMADA KATILIMCI YAKLAŞIM

Koruma için öncelikli alanlar belirlenirken, planlama ekibinin üyeleri tarafından alanların koruma değeri, tehditler ve uygulanabilirlik gibi kriterlerin yanı sıra, korunan alanlara ait veriler kişisel değerlendirmeleri de göz önünde bulundurarak objektif bir şekilde ele alınması gerekmektedir (Groves vd. 2002). Öte yandan, Biggs vd. (2011) koruma planlarının ekolojik odaklı olmak yerine sosyal odaklı olmaya doğru dönüşmeye başlamış olmasına rağmen, sosyal değerlendirmeler için kullanılan yöntemlerin ekolojik değerlendirmelerden geride kaldığını vurgulamaktadır. Bu durum sosyal fırsatları ve engelleri değerlendirebilmek amacıyla alternatif araçların geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bölümde koruma koridorlarının uygulamaya dönüştürülebilmesi amacıyla planlamaya sosyal süreçlerin dâhil edilmesine yönelik ortaya çıkan kavramlara ve uygulamalara daha yakından bakılmaktır. Şekil 1'de, büyük ölçekli koruma koridorlarının planlama süreci için geliştirilmiş olan kavramsal çerçeve görülmektedir.

Şekil 1. Koruma koridorlarının planlanması ve uygulanmasına yönelik kavramsal diyagram

Esneklik ve Uyarlanabilir Planlama

Korunan alanların planlamasında sosyal değerlendirme araçlarına olan ihtiyaç ile bilimsel veri ve yöntemlerin yetersizliği, yeni birkaç kavramın ve fikrin benimsenmesine neden olmuştur. 'Sosyal-ekolojik esneklik' ve 'uyarlanabilir planlama' gibi kavramlar, sosyal ve ekolojik sistemleri birbirine bağlamak amacıyla ortaya çıkan konseptlerden bazılarıdır. Bu kavramların ana fikri, sosyal-ekolojik sistemleri bilgi mevcut hale geldikçe öğrenmeye hazırlamak ve gelecekteki zorluklarla beraber değişen koşullara uyum sağlama fırsatı sunmaktır.

Walker vd. (2002) esnekliği, "bir sistemin öğrenme ve adaptasyon kapasitesi" olarak tanımlar. Amaç, esneklik kavramını doğal kaynak yönetimi bağlamında sosyal sistemlere, idari ve öğrenme alanlarına uygulayarak organizasyonların

'uyumlu' ve 'dinamik' bir yapı oluşturmasını sağlamaktır (Boyd ve Osbahr, 2010). Bu nedenle, uyarlanabilir korunan alan planlaması, öğrenmenin açık bir şekilde uygulamalara dâhil edilmesi gerektiğini ve belirsizliğin öğrenme aracılığıyla azaltılabileceğini savunur. Bu anlayış insanlara, sosyal-ekolojik sistemlerin değişen özelliklerine ve bilgiye sahip olma fırsatını vermektedir (Grantham vd., 2010).

Büyük ölçekli korunan alan planlaması, bu kavramları uygulama sürecine entegre etme potansiyeline sahiptir; çünkü, mekansal olarak esnek olan ve değişime müsait olan koruma koridorları veya ağları, izole edilmiş korunan alanlardan farklıdır. Bu esnek ve uyarlanabilir yapı, büyük ölçekli ekosistem ağlarının bütüncül yapısından kaynaklanmasından dolayı aynı zamanda da sürdürülebilir kalkınmaya olanak vermektedir (Opdam vd., 2006).

Büyük ölçekli korunan alanların bir diğer önemli özelliği ise bu alanların, paydaşlar (idari sektörler, yerel halk ve STK'lar) arasındaki iş birliğini arttırarak sosyal ağlar gibi işlev görebilmeleridir (Bennett ve Mulongoy, 2006; Boitani vd., 2007; Jongman vd., 2004, Jongman, 2008; van Der Windt ve Swart, 2008). İlgili paydaşların katılımı; potansiyel direnişin önüne geçme, gönüllülüğü sağlama ve güçlü ortakların desteğini kazanma (Tiemann ve Siebert, 2009) gibi faydaların yanı sıra; bilgi üretmek, bilgiyi derlemek ve bilgiyi ilgili yerlere yaymak gibi katkılar da sunabilir (Gooch, 2003).

Sosyal Öğrenim Enstitüleri

Knight vd. (2006b), büyük ölçekli korunan alan planlamasında bilimsel yolla erişilen koruma hedeflerinin işlevsel hale gelebilmesi için sosyal öğrenme enstitülerinin kritik bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu çalışmada "sosyal öğrenme enstitüleri"; bilim adamları, planlamacılar, yöneticiler ve doğal kaynak kullanıcıları arasında sürekli olarak diyalog ve müzakere sağlayan süreç ve yapılar olarak tanımlamaktadır.

Bir büyük ölçekli biyolojik koruma programı olan Mesoamerikan Biyolojik Koridoru'nun (MBK) değerlendirildiği çalışmada (Dettman, 2006), iş birliğine dayalı planlama çalışmalarında birden fazla ölçeğin göz önüne alınmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bu program, 8 farklı ülkeden karar vericileri bir araya getirmede başarılı olmasına rağmen, programın yerel düzeyde uygulanması, yerel girişimler ile bölgesel planlama departmanları arasındaki iletişim eksikliği nedeniyle etkili olmamıştır. Birch (2011), bu konu ile ilgili olarak, yeterli kapasitenin sağlanmadığı durumlarda bölgesel bir planlama girişimine yerel katılımın da fazla etkili olmayacağını belirtmiştir.

Bu çalışmalar, kurumlar arasında bilgi akışını sağlamak ve sosyal öğrenme enstitüleri kurmak amacıyla etkili iletişim kanalları oluşturmanın önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, planlama her zaman teknik bilgi gerektirmez. Diyalog ve diğer iletişim biçimleri, geleneksel anlayışları, uygulamaları ve kurumları etkilemenin daha etkili bir yoludur. Dolayısıyla, öğrenme üzerinde en etkili araç, iletişimsel eylem yoluyla bilginin üretildiği ve müzakere edildiği süreçtir (Innes, 1998).

Bağlantılı Çalışmak

Arlettaz vd. (2010) koruma konusunda uzman bilim adamlarının somut koruma eylemlerini uygulamada yetersiz kaldıklarına dikkat çekmektedir. Biyolojik çeşitliliği koruma çalışmalarında sahada başarı elde etmek için uygulama aşamasındaki bilim insanlarının, diğer kurumlar ve kullanıcılarla birlikte çalışmasının etkili olabileceğini belirtmektedir. Bu çalışma, İsviçre'deki bir vakayı örnek vermektedir. Çalışmada, bilim insanları (çalışmanın yazarları) yerel paydaşlarla iş birliği sonucunda tür temelli koruma konusunda başarı elde etmişlerdir. Ancak başarının temel nedeni, araştırmacıların zararlı olarak kabul edilen bir tür ile beslenen ve nesli tehlikede olan başka bir türü korumanın ekonomik faydalarını göstermeleriyle olmuştur. Bu örnekte, karşılaşılan sorunun oldukça basit ve çözümünün kolay olduğu anlaşılmaktadır. İlgili türün korunması için alınması gereken önlemin zahmetsiz olduğu ve her iki tarafında bu çözümden ortak fayda sağladığı görülmektedir.

Koruma kararlarının fayda sağlamadığı veya koruma kararı alınmaması durumunda ortaya çıkacak olan risklerin net bir şekilde görülemediği durumlarda başarılı olmak daha zordur. Bu şekildeki bir başarıya Yellowstone-to-Yukon (Y2Y) Koruma Girişimi (1997) örnek verilebilir. ABD'de yer alan Büyük Yellowstone Ekosistemi ve Kanada'da yer alan Yukon Bölgesi arasında koruma koridoru oluşturmayı amaçlayan girişim, toplam 4,7 milyon mil kare (yaklaşık 12 milyon metrekare) büyüklüğünde bir alanın korunmasını sağlamıştır (Chester, 2006). Sahadaki bu başarının anahtarı, korumanın kurumsal yönden "izolasyon içinde çalışma" yaklaşımından "bağlantı içinde çalışma" yaklaşımına geçişinden kaynaklanmıştır. Bu durum ise bilimsel topluluğu, koruma yanlısı çevreci gruplarla birbirine bağlayan etkili bir ağın gelişmesine yol açmıştır (Chester, 2006). Walker vd.'nin (2002) açıkladığı gibi, "Sosyal-ekolojik sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik herhangi bir prosedürün başarı ile sonuçlanması, tüm ilgili paydaşların aktif ve olumlu katılımına bağlıdır".

5. SONUÇ

Koruma koridorlarının planlanması ve uygulanmasına yönelik yapılan araştırmalardan iki temel sonuç elde edilmiştir; 1) Büyük ölçekli korunan alan planlamasında bilimsel analiz ve eylem aşamaları arasında bir uyumsuzluk bulunmaktadır, 2) Büyük ölçekli koruma hedeflerinin uygulanması için korunan alan planlamasında sosyal katılımcılığı sağlamak amacıyla alternatif araçlara ihtiyaç vardır.

Korunan alan planlaması, son zamanlarda tek bir alanı korumaktan ziyade çok ölçekli işlevsel peyzaj alanlarını korumaya yönelmiştir. Bu nedenle, büyük ölçekli koruma koridorları, habitatlar arasında bağlantı kurabilmek amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak, planlama sürecinin hem bilimsel analiz hem de uygulama aşamalarında birçok zorluk ve engel bulunmaktadır. Koruma

konusunda uzman bilim insanları, bu iki aşama arasında da uyumsuzluk olduğunu ve bu uyumsuzluğun, uygulamanın gerçekleşmesinin önüne geçtiğini belirtmektedir. Bu nedenle de oluşturulacak aşamaların daha geniş bir planlama çerçevesi altında birbirlerine bağlanması önerilmektir.

Büyük ölçekli alanların korunması amacıyla geliştirilen planlama çerçeveleri uygulama aşamasına sadece teorik olarak yer vermektedir. Bu çalışmalar, büyük ölçekli koruma hedeflerinin uygulanması ile ilgili bazı zorlukların 'uyarlanabilir planlama' kavramları aracılığıyla ele alınabileceğini önermektedir. Ancak, özellikle büyük ölçekli korunan alanlar örneğinde bu planlama kavramlarını işlevsel hale getiren çalışmalar oldukça azdır. Önceki araştırma ve deneyimlerden elde edilen sonuçlara göre, iş birliğine dayalı planlama çalışmaları ve etkili diyaloglar aracılığıyla sosyal öğrenme kurumlarının oluşturulması gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, kurumlar arası bağlantı kurmak ve paydaş katılımını sağlamak ilgili planlama sürecinin temel bileşenlerini oluşturmaktadır.

Kaynakça

Arlettaz, R., Schaub, M., Fournier, J., Reichlin, T. S., Sierrro, A., Sierro, A., Watson, J. E., Braunisch, V. (2010). From publications to public actions: When conservation biologists bridge the gap between research and implementation. *BioScience*, 60, 835–842.

Bennett, A. F. (2003). Linkages in the landscape: The role of corridors and connectivity in wildlife conservation. UK: IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge.

Bennett, G. ve Mulongoy, K. J. (2006). Review of Experience with Ecological Networks, Corridors and Buffer Zones. Technical Series No. 23, Secretariat of the Convention on Biological Diversity, Montreal.

Biggs, D., Abel, N., Knight, A. T., Leitch, A., Langston, A., Ban, N. C. (2011). The implementation crisis in conservation planning: Could "mental models" help? *Conservation Letters*, 4(3), 169-183.

Birch, T. L. (2011). Ecosystem management and its application at the local level: APNEP, CAMA and local land use planning in North Carolina. University of New Orleans. New Orleans: University of New Orleans Theses and Dissertations.

Boitani, L., Falcucci, A., Maiorano, L., Randinini, C. (2007). Ecological networks as conceptual frameworks or operational tools in conservation. *Conservation Biology, 21(6),* 1414-1422.

Boyd, E. ve Osbahr, H. (2010). Responses to climate change: exploring organizational learning across internationally networked organizations for development. *Environmental Education Research*, *16(5-6),* 629-643.

Bryant, M. M. (2006). Urban landscape conservation and the role of ecological greenways at local and metropolitan scales. *Landscape and Urban Planning,* 76, 23-24.

Chester, C. C. (2006). *Conservation across borders, biodiversity in an ınterdependent world.* Washington, D.C.: Island Press.

Cowling, R. M., Egoh, B., Knight, A. T., O'Farrell, P. J., Reyers, B., Rouget, M. vd. (2008). An operational model for mainstreaming ecosystem services for implementation. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 105(28*), 9483-9488.

Crooks, K. R. ve Sanjayan, M. (2006). Connectivity conservation. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Dettman, S. (2006). The Mesoamerican biological corridor in Panama and Costa Rica: Integrating planning and local initiatives. *Journal of Sustainable Forestry*, *22,* 15-34.

Goldman, M. (2009). Constructing connectivity: Conservation corridors and conservation politics in East African Rangelands. *Annals of the Association of American Geographers*, 99(2), 335-359.

Gooch, G. D. (2003). The communication of scientific information in institutional contexts: The specific case of transboundary water management in Europe. (Ed: J. G. Timmerman ve S. Langaas). The Role and Use of Environmental Information in European Transboundary River Basin Management. London: IWA Publishing.

Grantham, H. S., Bode, M., McDonald-Madden, E., Game, E. T., Knight, A. T., Possingham, H. P. (2010). Effective conservation planning requires learning and adaptation. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 8, 431-437.

Groves, C. R., Jensen, D. B., Valutis, L. L., Redford, K. H., Shaffer, M. L., Scott, J. M. vd. (2002). Planning for biodiversity conservation: Putting conservation science into practice. *Bioscience*, 52, 499-512.

Groves, C. R., Game, E. T., Anderson, M. G., Cross, M., Enquist, C., Ferdana, Z. vd. (2012). Incorporating climate change into systematic conservation planning. *Biodiversity and Conservation*, 21, 1651-1671.

Heller, N. E. ve Zavaleta, E. S. (2009). Biodiversity management in the face of climate change: A review of 22 years of recommendations. *Biological Conservation*, 142(1), 14-32.

Hess, G. R. ve Fischer, R. A. (2001). Communicating clearly about conservation corridors. *Landscape and Urban Planning*, 195-208.

Hilty, J. A., Lidicker Jr., W. Z., Merenlender, A. M. (2006). Corridor Ecology: The Science and Practice of Linking Landscapes for Biodiversity Conservation. Washington, D.C.: Island Press.

Huber, P. R., Shilling, F., Thorne, J. H., Greco, S. E. (2012). Municipal and regional habitat connectivity planning. *Landscape and Urban Planning*, 105(1-2), 15-26.

Innes, J. E. (1998). Information in communicative planning. *Journal of the American Planning Association*, 64 (1), 52-63.

Jones-Walters, L. (2007). Pan-European ecological networks. *Journal of Nature Conservation*, 15, 262-264.

Jongman, R. H. ve Kristiansen, I. (2001). National and Regional Approaches for Ecological Networks in Europe. Nature and Environment, No. 110. Council of Europe Publishing.

Jongman, R. H., Küluik, M., Kristiansen, J. (2004). European ecological networks and greenways. *Landscape and Urban Planning*, 68, 305-319.

Jongman, R. H. (2008). Ecological networks from concept to implementation. (Ed: S. K. Hong, N. Nakagoshi, B. J. Fu, and Y. Morimoto). Landscape Ecological Applications in Man-Influenced Areas: Linking Man and Nature Systems. Netherlands: Springer.

Kennedy, C. ve Wilkinson, J. (2003). Planning with Nature: Biodiversity Information in Action. Washington, D.C.: Environmental Law Institute.

Knight, A. T., Cowling, R. M., Campbell, B. M. (2006a). An operational model for implementing conservation action. *Conservation Biology, 20(2),* 408-419.

Knight, A. T., Driver, A., Cowling, R. M., Maze, K., Desmet, P. G., Lombard, A. T. vd. (2006b). Designing systematic conservation assessments that promote effective implementation: Best practice from South Africa. *Conservation Biology*, 20(3), 397-750.

Knight, A. T., Cowling, R. M., Rouget, M., Balmford, A., Lombard, A. T., Campbell, B. M. (2008). Knowing but not doing: Selecting priority conservation areas and the research–implementation gap. *Conservation Biology*, *22(3*), 610-617.

Mason, R. J. (2011). Ecoregional planning: Retreat or reinvention? *Journal of Planning Literatur*e, 26, 405-419.

Opdam, P., Steingröver, E., Rooij, S. (2006). Ecological networks: A spatial concept for multi-actor planning of sustainable landscapes. *Landscape and Urban Planning*, *75*, 322-332.

Poiani, K. A., Richter, B. D., Anderson, M. G., Richter, H. E. (2000). Biodiversity conservation at multiple scales: Functional sites, landscapes, and networks. *BioScience*, 50, 133-146.

Reyers, B., Roux, D. J., Cowling, R. M., Ginsburg, A. E., Nel, J. L., Farrell, P. O. (2010). Conservation planning as a transdisciplinary process. *Conservation Biology, 24,* 957-965.

Soulé, M. E. ve Terborgh, J. (1999). Continental Conservation: Scientific Foundations of Regional Reserve Networks. Island Press, Washington DC. Washington DC: Island Press.

Stokes, D. L., Hanson, M. F., Oaks, D. D., Straub, J. E., Ponio, A. V. (2010). Local land-use planning to conserve biodiversity: Planners' perspectives on what works. *Conservation Biology*, *24(2),* 450-460.

Tiemann, S. ve Siebert, R. (2009). Ecological networks implemented by participatory approaches as a response to landscape fragmentation: A review of German literature. *Outlook on Agriculture*, *38(2),* 205-212.

Van der Windt, H. J. ve Swart, J. A. (2008). Ecological corridors, connecting science and politics: The case of the Green River in the Netherlands. *Journal of Applied Ecology*, *45*, 124-132.

Vos, C. C., Berry, P., Opdam, P., Baveco, H., Nijhof, B., O'Hanley, J. vd. (2008). Adapting landscapes to climate change: Examples of climate-proof ecosystem networks and priority adaptation zones. *Journal of Applied Ecology, 45(6),* 1722-1731.

Walker, B. H., Carpenter, S. R., Anderies, J. M., Abel, N., Cumming, G. S., Janssen, M. A. vd. (2002). Resilience management in social–ecological systems: A working hypothesis for a participatory approach. *Cons*